

VINTER VID NIAGARA

1884

En vinterresa
till Niagarafallet
år 1884

av Dr Halfdan Kronström

Redaktör Mikael Jägerbrand

ISBN 978-91-7757-193-3

Copyright © 2016 Mikael Jägerbrand / Virvelvind Förlag, Lysekil.

Den här e-boken ges ut av E-boksbiblioteket Förlag (imprint)

Mer info: www.e-boksbiblioteket.se

Förord

Miljontals turister besöker Niagarafallen varje år trots att fallen inte är i närheten av att vara rekordhöga.

Det är i stället mängden vatten som får besökarna att förundras. Det är mer än 125 år sedan texten i den här e-boken skrevs och redan då var man fascinerade över Niagarafallen över hela världen. E-boken berättar om ett besök vid Niagarafallen under vintern då all is gjorde resandet extremt farligt.

En sak som har ändrat sig när det gäller fallen är volymen vatten som passerar. År 1884 var det som mest ca 620 000 kubik per minut.

I dag tömmer man floden på vatten till ett kraftverk strax innan fallen – men man släpper ändå igenom 170 000 kubik varje minut. Textens författare kallade sig ”Dr Halfdan Kronström”. Men det är en pseudonym för bokförläggaren Karl Fredrik Kruhs [1841–1917].

Eftersom den här texten skrevs på 1800-talet så innehåller den mått, ord och personer som inte är så bekanta i dag. Därför har vi kompletterat originaltexten med en kortfattad ordlista.

En vinterresa till Niagara år 1884

Den här texten publicerades ursprungligen år 1884 i tidskriften "Undrens värld" med rubriken "Niagara i vinterskrud". Författare till texten är Dr Halfdan Kronström (1841–1917).

Redan det första europeiska blekansigtet hängaf sig åt beundran öfver »det myckna vattnets dunder» d. v. s. Oniawgarah eller på mindre barbariskt språk Niagara, hafva besökarne knappast tröttnat att beskrifva eller åtminstone söka beskrifva den storslagna höghet och den vilda skönhet, som förenat sig att göra detta vattenfall till den måhända mest beryktade platsen på vår jords yta. För naturens så väl som för konstens storverk är det emellertid ett kännetecknande drag, att de aldrig väcka leda, att de erbjuda oss nya utsigter hvarje gång vi till dem återvända och att ju förtroligare vårt umgänge blifver med dem, desto djupare gripa oss också de svarande genljud, de väcka i vårt inre. Den berömde geologen Lyell berättar, att han under hela timmar betraktat floden uppifrån och nedifrån samt sett vattnet störta öfver sin fallbädd och kasta sig hufvudstupa i svalgets djup, innan han kunde förstå undret och fatta dess mäktiga prakt.

Fallets canadiska sida presenterar sig bäst i sin vinterrustning, om den betraktas från stengrunden under »Table rock». Öfver detta klippusprång, hvaraf stora stycken blifvit på senaste tiden nedbrutna i vattenmassorna, flödar vanligen en vattenström af omkring en fots tjocklek; men om vintrarne fryser strömmen med den påföljd, att en jettestor istapp af mer än tjugu meters längd liksom en väldig pelare uppbär det öfverhängande klipptaket. Andra ispiggar hänga som spetsiga fallspjut omkring hufvudbålen; under ovanligt kalla vintrar tillväxa dessa telningar från samma rot ständigt i längden och nå slutligen marken inunder samt tillspärra sålunda den grottlila fördjupningen med ett fullständigt gallerverk af is. Underlaget består likaledes af is och växer ständigt i höjden; det är en massa af fruset vattenstänk, som kringkastas i den sjudande kitteln och daggelägger hela granskapet. Ett besök dernere är ingalunda ofarligt, emedan ispiggarne ofta sönderbrista och nedramla med kraften af en splittrad ekstam.

Hästkofallets hufvudmassa, skiljes, som bekant är, genom Getön från det s. k. Amerikanska fallet. Den med floden framflytande isen hopar sig ofta i närheten af denna ö och sammanbinder honom på detta sätt med andra smärre öar, hvilka eljest äro otillgängliga. Men vid fallens fot är det som kölden visar sina mest öfverraskande verkningar för beredandet af en alldeles ny utsigtspunkt. Här ligga ofantliga stenblock, som utgöra de jettekärnor, kring hvilka det stelfrusna vattenstänket ansätter sig såsom ett isberg, stundom räckande ända till sex meter nedom fallets topp. Kryper man varligt uppföre denna slippriga brant, står man ansigte mot ansigte med sjelfva den mäktiga katarakten. Hvarje buske vid brädden är öfversållad med glittrande iskristaller. De grofgreniga furorna kröka sig under bördan

och böja sig till marken likt enorma fjädrar. »Det kalla gråbergets uppsyn är infattad i glänsande is och ådrad med pelare och pilastrar, som kasta tillbaka återskenet från alla perlor i solskenets kantande strålregn», säger en inspirerad brefskrifvare.

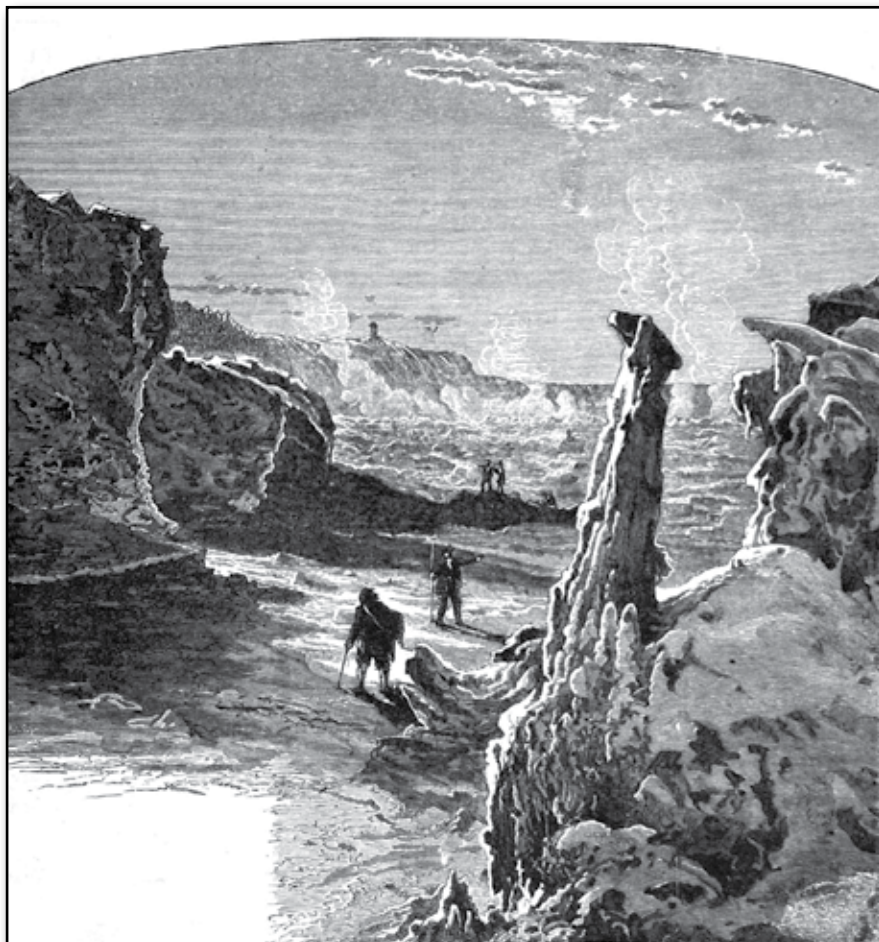
I fallets närmaste granskap äro trädens toppar ofta afbrutna och likaså många af grenarne. Äfven detta är köldens och isens verk. Det oafslåtliga stänket träffar träden och fryser omedelbart till is, och detta fortgår oupphörligt, dag efter dag, hvarigenom uppkomma ismassor af den mest besynnerliga skapnad; så t. ex. har en resande tyckt sig se »ofantliga massor af drufklasar, stående upprätta på sina stjelkar». Den tyngd, som träden sålunda måste uppbära, är att räkna i tonn, och så betydlig är ispackningen, att stammen af ett försvärligt stort träd ser temligen spenslig ut och måste kämpa en hård kamp för att icke digna under sina bördor.

Det sjupa svalget nedanom fallet utgör emellertid den skådeplats, hvarest de från höjden nedstörtade Brustna ismassorna pröfva sina krafter. Ett isblock fattar vanligen posto vid »hvirfvelgölen», ett ställe beläget bortåt 1.6 kilometer nedom fallet, hvarest floden plötsligen ändrar riktning. Ytan betäckes snart med iskakor, som framdansa på de upprörda vattnen; dessa iskakor fryser tillhopa och de efterföljande kakorna dragas ned under det frusna taket och frysa fast dervid samt lyfta småningom upp det. På detta sätt bildas den s. k. isbryggan, som ofta passeras och under kalla vintrar uppnår en tjocklek af 50—70 meter; under vintern 1876 var denna brygga så stark, att den ännu så sent som den 8 Maj kunde begagnas. Någon gång händer det, att denna höga isbyggnad plötsligt utbreder sig åt hvardera sidan och krossar då allting, som kommer i dess väg.

Om Niagarafallet i allmänhet torde föga behöfva sägas. Ofva-

nföre fallet forsar Niagarafloren med stark fart ned mot den canadiska sidan och drifves af klippbankarne tillbaka samt rusar efter ett lindrigt böjdt lopp utföre den lodräta ungefär fyrtioåtta meter höga branten ned i en trång dalklyfta. »Getön» delar fallet så, att den canadiska delen (hästskofallet) får omkring 600 och den amerikanska omkring 270 meters bredd. Båda fallen förena sig, innan de nå djupet nedanföre. Efter en ungefärlig beräkning, som icke får tillmätas allt för stor betydelse, störta 620,000 kubikmeter vatten i hvarje minut utföre fallet. »Det är en half verldsdels afloppsvatten, som rinner öfver en enda klippvägg» — utloppet af de omätliga insjöar, »hvilka påstås innehålla hälften af allt färskt vatten på vårt klot».

Den 30 Mars 1848 inträffade det högst märkvärdiga förhållandet, att de 620,000 kubikmeterna vatten nästan upphörde att strömma och krympte ihop till utseendet af en måttlig qvarndam. Forsarne ofvanom fallet försvunno och qvarlemnade på den amerikanska sidan knapt nog för att drifva en qvarnsten. Herrar och damer åkte i vagnar en tredjedel af vägen tvärs öfver flodbädden mot Canada-sidan öfver fasta klippgrunden, som var glatt och skurad som ett köksgolf. Öar och ställen, dem en människofot aldrig vågat beträda, besöktes nu och pryddes med flaggor samt plundrades på souvenirer. Anledningen till denna ytterst ovanliga händelse var förmodligen någon anhopning af ismassor vid nedre änden af Fort Erie, hvilka bildade ett slags dam mellan Fort Erie och Buffalo.

Niagara i vinterskrud.

Niagarafallet i dag.

Foto: Gary Blakeley/Dreamstime.com

Viktiga ord och personer

Buffalo.

Stad i amerikanska delstaten New York med ca 1,1 miljon invånare.

Fort Erie.

Stad i kanadensiska Ontario med ca 30 000 invånare. Ligger mitt emot amerikanska staden Buffalo.

Kronström, Halfdan.

[1841–1917] Pseudonym för den svenske författaren och bokförläggaren Karl Fredrik Kruhs.

Lyell, Charles.

[1797–1875] Britt som betraktas som den moderna geologins skapare. Gav namn åt flera geologiska tidsperioder.

Oniawgarah.

Gammaldags stavning för indianstammen mohawkernas ord ”ohnyákara”, alltså Niagara. Ordet betyder ”halvö mellan två sjöar”.

Fler böcker: E-boksforlaget.se

Om du gillar e-böcker om historia så kommer du att gilla utbudet hos E-boksforlaget.se

Det här förlaget är specialiserat på utgivning av äldre texter om arkeologi, resor och biografier.

Alla titlarna går att hitta hos de flesta e-bokhandlare, i iTunes samt på många bibliotek.

Här är några exempel på titlar:

Klassiska deckare

- "Sherlock Holmes: »Gloria Scott«"
- "Sherlock Holmes: Beryllkronan"
- "Sherlock Holmes: De fem apelsinkärnorna"
- "Sherlock Holmes: De rödhårigas förening"
- "Sherlock Holmes: Den avhuggna tummen"
- "Sherlock Holmes: Den blå karbunkeln"
- "Sherlock Holmes: Den försvunna brudgummen"
- "Sherlock Holmes: Den försvunna kapplöpningshästen"
- "Sherlock Holmes: Blodbokarna."
- "Sherlock Holmes: Det spräckliga bandet."
- "Sherlock Holmes: Den grekiske tolken"
- "Sherlock Holmes: Musgraves ritual"
- "Sherlock Holmes: Det gula ansiktet"
- "Sherlock Holmes: Det hemlighetsfulla mordet vid skogssjön"
- "Sherlock Holmes: Den hemlighetsfulle patienten"
- "Sherlock Holmes: Börsmäklarens biträde"
- "Sherlock Holmes: En skandal i Böhmen"
- "Sherlock Holmes: Krymplingen"
- "Sherlock Holmes: Lorden och hans rika amerikanska brud"
- "Sherlock Holmes: Mordet i Reigate"
- "Sherlock Holmes: Tiggaren med den kluvna läppen"

Arkeologi

- "Solgudens yxa och Tors hammare"

- (1899)
- "Hällristningarnas ålder" (1869)
- "Feniciska kolonier i Skandinavien" (1875)
- "Hällristningar på Kinnekulle" (1892)
- "Forntidens perioder" (1892)
- "Hur gamla är hällristningarna?" (1869)
- "Bohusläns bygdeborgar" (1909)
- "Bohuslänska hällristningar" (1879)
- "Fynden i Troja" (1878)
- "Förbindelse mellan Skandinavien och vestra Europa före Kristi födelse" (1889)
- "Svear och götar under folkvandringstiden" (1905)
- "Husaby kyrka" (1899)
- "Hällristningarna i Järrestad" (1881)
- "Nordens fartyg från hednatiden" (1872)
- "Anmärkningar rörande figurteckningar från forntiden" (1842)
- "Grafkistor af klufna och urhålkade stockar" (1894)
- "Den svenske solguden och den svenske Tyr" (1906)
- "Skånska fornminnen" (1853)
- "Ölands fornminnen" (1874)
- "Tors hammare" (1872)
- "Våra fornminnen – vad de lära oss" (1916)
- "Sveriges fasta fornlämningar från hednatiden" (1901)
- "Förstörda fornminnen i Bohuslän år 1924"

Djur & natur

- "Svenska djur i folktron" (1898)

- "Skäggets historia" (1893)
- "Kattens kulturhistoria" (1882)
- "Djurens sömn" (1889)
- "Katten i forntida Egypten" (1889)
- "Ett dygn på månen år 1870"
- "Orkidéernas historia" (1894)
- "Blomsterspråket" (1888)
- "Sveriges hundraser" (1880)
- "Guide till biskötsel" (1885)

Kulturhistoria

- "Midvinterns solfest" (1894)
- "Julen på 1870-talet – Skildringar och illustrationer i svenska tidskrifter"
- "Om julens härkomst" (1899)
- "Julen i Skåne på 1820-talet"
- "Nyaste och tillförlitligaste Drömboken" (1918)
- "1870-talets bästa tips för frisyr och utseende"
- "Lyxens historia" (1870)
- "Gaffelns historia" (1889)
- "Kanalbyggen på planeten Mars" (1888)
- "Vårt solsystem" (1878)

Resor

- "Ett besök i Venedig år 1878"
- "Strandgatan i Visby år 1879"
- "Resa på Dalslands kanal år 1877"
- "Nyköpings slott" (1877)
- "Ett besök i Marstrand år 1882"
- "Min resa i Blekinge och Kalmar år 1854"
- "Resor med luftballong år 1873"

- "Runlejonet i Venedig" (1871)
- "En utflykt på Mälaren år 1871"
- "Skildring af Vestergötland år 1882"
- "Kalmar slotts historia" (1880)
- "Ett besök i Södertälje år 1881"
- "En färd på Donau år 1882"
- "Ringmuren i Visby" (1874)
- "Fredrikstens fästning och Karl XII" (1879)
- "Petras helgedomar" (1921)
- "Ett besök i Boxholm år 1885"
- "Skildring av Riseberga klosterruiner" (1874)
- "Borgholms slottsruin" (1878)
- "Rundtur i södra Frankrike år 1880"
- "Ett besök på Djurgården sommaren 1868"
- "Sigtunas tidiga historia" (1872)
- "Helgeandskyrkan i Visby" (1878)
- "Norrköpings historia" (1871)
- "Ett besök i Waxholm år 1870"
- "Vadstena slott" (1875)
- "Skildring av Island" (1870)
- "Besök på Gripsholms slott år 1895"
- "Ett besök i Rom år 1870"
- "Besök på Helgoland år 1874"
- "Guide till Uppsala år 1875"
- "Kyrkoruinen S:t Katarina i Visby" (1877)
- "Gripsholms slott" (1877)
- "Ett besök i Strängnäs år 1874"
- "Ett besök i Visby år 1906"
- "Bohus fästning" (1869)
- "En resa på Rhen år 1866"
- "Ett besök i Ystad år 1872"

Svensk geografi

- "Märkliga orter i Sverige" (1883)
- "Skildring av Värmland år 1882"
- "Skildring av Dalälven år 1876"
- "Skildring av Ångermanland 1882"
- "Skildring av Bohuslän år 1882"
- "Skildring av Dalsland år 1882"
- "Skildring av Närke år 1882"
- "Skildring av Öland år 1882"
- "Skildring av Stockholm år 1882"
- "Skildring av Västmanland år 1882"
- "Skildring av Härjedalen år 1882"
- "Skildring av Gästrikland år 1882"
- "Skildring av Jämtland år 1882"
- "Skildring av Göteborg år 1882"
- "Skildring av Halland år 1882"
- "Skildring av Blekinge år 1882"
- "Skildring av Gotland år 1882"
- "Skildring av Södermanland år 1882"
- "Skildring av Östergötland år 1882"

Vikinger

- "Vikingatidens Lund och Birka" (1909)
- "Jomsvikingarnas saga" (1888)
- "Fyndet av vikingaskeppet i Gokstad år 1880"
- "Hervars och Hedreks saga" (1888)
- "Carl Larssons Uppsala-tempel" (1908)
- "Sagan om Ragnar Lodbrok och hans söner" (1880)
- "Sverige och vikingafärderna västerut" (1924)